Varoluşçunun Bunalımı

Berdrand Russell

TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM YAYINLARI

¿
KURAM

BERTRAND RUSSELL

VAROLUŞÇUNUN BUNALIMI

Toplumsal Dönüşüm Yaymları: 117
Kuram Dizisi: 24

Bertrand Russell
Varoluşçunun Bunalımı

Çeviri:
Türkân Araz

1. Baskı: Toplumsal Dönüşüm Yayınları
Eylül 1994, İstanbul
2. Baskı: Toplumsal Dönüşüm Yayınları
Kasım 1998, İstanbul

ISBN : 975-7244-02-3

Kapak:
Ali Şimşek

Genel Dağıtım: KARDAK /
Cağaloğlu /

Telefax: 512 45 91 Tel: 512 31 61

Toplumsal Dönüşüm Yayınları ve 2B/Bilgi Birikim,
Kardak Eğitim ve Kültür Hizm. Ltd. Şti. yan kuruluşlarıdır.

Baskı: Ekinci Matbaası
Cilt: Yalçın Mücellit

BERTRAND RUSSELL

VAROLUŞÇUNUN BUNALIMI

Çeviri:
Türkân Araz

TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

Varoluşçunun Bunalımı
(Varoluşa Doğru) 7

Metafizikçinin Bunalımı
(Retro Me Satanas) 13

Psikanalizcinin Bunalımı
(Adjustment - A Fugue) 23

Matematikçinin Bunalımı
(Prof. Squarepunt'un Düşü) 41

VAROLUŞÇUNUN BUNALIMI

Varoluş'a Doğru

Büyük düşünür-ozan Porphyre Eglantine çapraşık ve derin anlamlı yazılarıyla geniş bir ün yapmıştır ama, en çok ölümsüz şiiri **Chant du néant** (Hiçliğin Türküsü) ile tanınır.

Koca bir çölde
Sonsuz bir kum denizinde,
Arıyorum
Yitik yolu arıyorum
Bulamadığım yolu.
Bir orada, bir burada

Bütün yönlerde ruhum
Bulamıyor aradığını.
Bu korkunç boşlukta
Bu sonsuz boşlukta,
Her yanım kum
Alabildiğine parlak, boğucu
Kumlar uzanıyor çevrenin sonuna değin
Sonra bir ses duyuyorum
Tatlı, gür ve kahredici
Diyor ki bana:
"Yitik bir ruh sanıyorsun kendini sen!
Bir ruh sanıyorsun kendini
Yanılıyorsun. Bir ruh değilsin gerçekte
Yitmiş de değilsin
Bir hiçsin yalnızca
Yoksun sen."

Gerçi oldukça ünlü bir şiir bu **Chant du néant,** ama nasıl bir ortam içinde yaratıldığını, ne gibi olaylara yol açtığını bilen azdır sanırım.

Porphyre çocukluğundan beri duyguluydu; olmadık şeyleri dert edinirdi kendine. Varolmadığı korkusu sarmıştı yüreğini. Aynaya her bakışında imgesini göremekten korkardı. Bu korkusunu dağıtmak amacıyla bir felsefe yarattı sonunda. Genellikle kuşkularını bir yana

itebiliyordu böylece; ama **Hiçliğin Türküsü'**ndeki o birden her şeyi yıkan görüntü ozanın bu konudaki başarısızlığını gösteriyor bize. Porphyre bu uğursuz sesi susturmak için her ne pahasına olursa olsun VAROLMAYA karar verdi.

İç gözlem ve dış gözlem ona hiçbir şeyin acı kadar gerçek olamayacağını öğretmişti; varolması için acı çekmesi gerekiyordu. Porphyre büyük acılar bulmak umuduyla yollara düştü. Güney Kutbunda tek başına bir kış geçirdi. Sonu gelmeyen gece ona geleceğin karanlık görüntülerini esinledi.

Nazi Almanya'sında kendini Yahudi diye tanıtarak türlü işkencelere katlandı. Ama tam bu işkenceler dayanılmaz bir hal almışken toplama kampına Poe'nun kuzgunu geldi sıçraya sıçraya, Mallarmé'nin sesiyle o korkunç tekerlemeyi haykırdı: **"Acı çekmiyorsun sen; Bir hiçsin yalnızca; Sen yoksun!"**

Sonra Rusya'ya gitti Porphyre. Orada da Wall Street'den[1] yollanmış bir casus süsü verdi kendine. Bu yüzden bir kışı da Beyaz Deniz kıyılarında ağaç kesmekle geçirdi. Açlık, yorgunluk, soğuk her gün biraz daha iliklerine işledi. Eh bu gidişle bir gün varolurum elbet, diye düşünüyordu kendi kendine. Ama hayır! Kışın son

(1) New York bankalarının merkezi olan sokak. (Çev.)

gününde, karlar tam erimeye yüz tutmuştu ki uğursuz kuş bir kez daha göründü, bir kez daha haykırdı o korkunç sözleri.

Belki de, diyordu Porphyre, arayıp bulduğum bu acılar sudan şeylerdi. Gerçek mutsuzluğu duymak için acılarıma bir de utanç katmalıyım.

Bu yeni düşüncesini gerçekleştirmek amacıyla kalktı Çin'e gitti. Orada Komünist Partisi'nin gözde üyelerinden güzel bir Çinli kıza deli gibi tutuldu. Sonra sahte belgeler düzenleyerek onu İngiliz hükümetine gizli ajanlık yapmakla suçladı. Korkunç işkencelerle gözleri önünde öldürdüler kızcağızı. O zaman "Şimdi gerçekten acı çekmiş sayılırım." diye düşündü ozan, "Sonuna değin çılgınca sevmiştim bu kızı; kendi korkaklığım kendi alçaklığımla bu korkunç sona sürükledim onu. İnsanoğlunun dayanabileceği acıların en büyüğü olsa gerek." Ama hayır! Elini kolunu bağlayan buz gibi bir korkuyla donakaldı Porphyre. Kader Kuşu yine gelmiş, kendisini Paris edebiyat çevrelerine tanıtan ölümsüz ozanın sesiyle yine o korkunç sözleri haykırmıştı.

Kuş uçup gitmeden Porphyre bütün gücünü toplayarak yüreğindeki umutsuzluğu dile getirdi. "Ey Kuzgun," diye haykırdı, "söyle bana, varolduğuma seni inandırmak için ne yapayım?" Kuzgun bir tek sözcükle karşılık verdi buna: "Ara", sonra da yok oldu ortadan.

Böylece yeniden aramaya koyuldu Porphyre. Ama bu arayışı bütün gücünü kapsadı sanmayın. Bu süre boyunca yine bir düşünür-ozan olarak her yerde, özellikle gizli çevrelerde hayranlık topladı. Çin'den dönüşünde şeref üyesi olarak Paris'teki Felsefe Kurultayına çağırıldı. Toplantı günü herkes salonda yerini almıştı; yalnız başkan yoktu ortada. Porphyre tam sabırsızlanmaya başlamıştı ki birden kuzgun girdi içeri, geçip başkan yerine oturdu. Sonra ozana dönerek bütün üyelerin duyabileceği çınlayan bir sesle, **"Senin felsefen yok aslında, senin felsefen bir hiç!"** diye bağırdı. Bu sözleri duyan Porphyre'in yüreğini en acı yaşantılarının bile veremediği derin bir umutsuzluk kapladı. Yığılıverdi olduğu yere. Kendine geldiğinde kuşun ağzından ne zamandır özlemini çektiği sözlerin döküldüğünü duydu: **"Yeter artık, acı çekiyorsun; Yeter, varsın."**

O sırada gözlerini açtı Porphyre. Rahat bir soluk aldı; gördüğü bir düştü yalnızca.

Ama o gün bugündür felsefe üstüne ne bir söz söyledi ne de bir şey yazdı.

METAFİZİKÇİ'NİN BUNALIMI

Retro Me Satanas[1]

Arkadaşım Andrei Bumblowski şimdi yalnız adı kalan bir Orta Avrupa Üniversitesinde Felsefe Profesörlüğü yapmıştı. Bildim bileli garip bir saplantısı vardı zavallının. Ben daha çok sağduyumla hareket eden bir insanım. Hayatta doğru yolu bulmak için hep mantığa başvurulmasına karşıyım. Mantık bence eğlenceli tartışmalarda karşıt düşünceyi savunanları sinirlendirmede işe yarar en çok. Ama Bumblowski hiç de bu düşüncede değildi. Mantığı onu nereye sürüklerse oraya giderdi. Garip

(1) "Şeytan benden uzak dur."

şeyler gelirdi başına bu yüzden. Tartışmalara karışmaktan pek hoşlanmadığı için gerçek düşüncelerini yakın arkadaşları bile doğru dürüst bilmezdi. Yalnız kimsenin gözünden kaçmayan bir gerçek vardı ortada. Bumblowski devamlı olarak "değil" ve bunun anlamdaşları gibi olumsuzluk belirten sözcükleri kullanmaktan sakınırdı. Örneğin "Bu yumurta taze değilmiş" dememek için, "Bu yumurtanın içinde birtakım kimyasal değişimler olmuş" derdi; "Aradığım kitabı bulamıyorum" diyecek yerde "Bulduğum kitaplar aradığımdan başka" derdi; ya da "Öldürmeyeceksin" yerine "yaşam'a değer vereceksin" sözünü kullanırdı. Kendine özgü birtakım kalıplar içinde yaşayıp gidiyordu adamcağız; ama temiz bir yaşamdı bu. Neden bilmem severdim onu, o da bilirdi kendisini sevdiğimi. Sonunda bana içini dökerek aşağıdaki olayı anlatmasının da gerçek nedeni bu olmalı. Bumblowski'nin bu ilginç yaşantısını olduğu gibi yazıyorum:

Hastaydım o gün; ateşler içinde kıvranıyordum. Ölümle kucak kucağaydım sanki. Düşümde kendimi cehennemde gördüm. Pek de imkânsız diyemeyeceğim olağan dışı şeyler olup bitiyordu bu cehennemde. Örneğin, bir takım lânetliler buraya ilk gelişlerinde kağıt oyunlarıyla vakit öldürmeye heveslenirler; sonsuzluğu kısaltabileceklerini sanırlar böylece. Ama çok geçmeden ça-

balarının boşuna olduğunu anlarlar. Çünkü ellerindeki iskambil destesini ne kadar karıştırsalar kâğıtların düzeni, maça asından kupa papazına değin hep aynı kalır.

Bu cehennemde olasılık (Probabilité) öğretisini benimseyenler için özel bir bölüm vardır. Burada yalnızca birkaç maymun ve içine kâğıt geçirilmiş birtakım yazı makineleri bulunur. Maymunlardan biri, bir yazı makinesinin tuşları üstünde gezinecek olsa makine rastgele Shakespeare'in sonelerinden birini yazıverir kâğıda. Fizikçiler için ayrılan bölümde ise başka bir işkence uygulanır. Burada birtakım çaydanlıklar ve yanan ateşler vardır. Ama çaydanlıklar ateşe konunca içlerindeki su taş gibi donar kalır. Bir de havasız odalar vardır. Ama fizikçiler hiçbir zaman hava girsin diye camları açmaya kalkışmazlar. Daha önce denemişlerdir çünkü; bir tek cam açsalar odadaki havanın olanı da uçup gider, içeride tam bir boşluk kalana değin. Cehennemde oburlara da özel bir yer ayrılmıştır. Bu adamlar için en usta aşçılar en güzel yemekleri hazırlarlar. Ama bir obur önüne konan biftekten şöyle kıvançla bir lokma alacak olsa tadının çürük yumurtaya benzediğini farkeder. Yumurta yemeye kalksa çürük patates yemiş gibi olur.

Hume'un felsefesini karşıt tezlerle çökerten düşünürler için özel bir işkence hazırlanmıştır. Bu dik kafalı düşünürler cehennemde bile akıllanmamışlardır bir türlü.

Tümevarıma sanki bir hayvan içgüdüsüyle bağlıdırlar. Ama ne zaman tümevarım yoluyla bir vargıya ulaşsalar ardından bu vargıyı çürüten bir durumla karşılaşırlar. Bu yalnızca lânetlenişlerinin ilk yüzyılında uygulanan bir işkencedir. Yüzyıl sonra tümevarımlarının artık hep çürütüleceğini anlar ve bunu beklerler. Ama boşuna; bekledikleri tepki bir türlü gelmez - Yüzyıl daha geçip de düşünürler tümevarımlarının çürütülmeyeceği kanısına kapılana değin. Sonsuzluk boyunca süregelir bu şaşırtmacalar; hem de gittikçe daha yükselen bir mantık düzeyinde.

Yaşamları boyunca kitleleri peşlerinden sürüklemeye alışmış söylevciler için ayrı bir işkence uygulanır. Gerçi konuşma yetenekleri yerindedir bunların. Bir alay da dinleyici sıralanmıştır karşılarına. Ama ne söyleseler bir yel eser götürür; bir türlü duyuramazlar seslerini. Dinleyicilerin kulağına nereden geldiği belirsiz birtakım yavan sözler ulaşır yalnızca.

Bu cehennemin tam ortasında Şeytan oturmaktadır. Onun katına ancak ileri gelen lânetliler kabul edilir. Cehennem ülkesinde Şeytan'ın bulunduğu yere yaklaştıkça daha da umulmaz şeylerin gerçekleştiği görülür. Şeytan'ın kendisi aklın alabileceği en büyük olasızlıktır; en katıksız hiçliktir O, yokluğun ta kendisidir. Ama hep değişme halindedir.

Felsefe alanındaki ünümden dolayı Karanlıklar Ülkesinin Prensi ile görüşmeme izin verdiler. Şeytan'ın **der Geist der stets veneint**, başka bir deyimle Olumsuzluğun Özü olduğunu daha önce kitaplarda okumuştum. Ama onu yakından görünce şaşmaktan kendimi alamadım yine de. Aklının olumsuzluğu bir yana varlığı da olumsuzdu Şeytan'ın. Gövdesi tam bir boşluktan meydana gelmişti. Öyle bir boşluk ki bu, içinde bir tek atom bulunmadığı gibi, bir ışık noktası bile yok. Aklın alamayacağı olağanüstü bir rastlantıya borçlu varlığı, bu boş gövde. Çünkü ne zaman bir atom içine yönelecek olsa, rastgele başka bir atomla çarpışıp yolunu değiştiriyor. Bu boşluğa hiç bir ışık girmediği için, görünüşte rengi kapkara. Ama bizim bildiğimiz gibi şöyle böyle bir kara değil bu; bütün bütün, katıksız bir kara. Bu kara boşluğun bir de biçimi var. Bizim tam Şeytan'a yakıştırdığımız biçim; boynuzları, keçi ayakları kuyruğu, her şeyiyle. Cehennemin her yanı alevlerle kaplı. Bu aydınlık ortam içinde o kapkara gövdesiyle korkunç ve görkemli bir görünüşü var Seytan'ın. Hiç yerinde durmuyor. Varlığını meydana getiren boşluk hep hareket halinde. Bir şeye kızdı mı çöreklenmiş kuyruğunu öfkeli bir kedi gibi sallıyor.

Şeytan ara sıra yeni ülkeler almak üzere yola çıkar. Giderken pırıl pırıl bir ak zırh geçirir sırtına, böylece içindeki boşluğu gizlemiş olur. Yalnız gözlerini açıkta

bırakır bu giysi; gözlerinden hiçlik ışınları fışkırır Şeytan'ın. Bu hiçlik ışınları nerede bir olumsuzlukla karşılaşsalar, nerede bir yasaklama, engelleme kültü görseler Seytan'a uymaya hazır olanların yüreğine işlerler. Tüm olumsuzluklar ondan çıkar, bir sürü gerçekleşmemiş dilekle ona dönerler yine. Bu gerçekleşmemiş dilekler tutsak edilir. Onun bir parçası olurlar artık. Böylece Şeytan'ın gövdesi durmadan genişler; o da tüm evreni doldurana değin büyüyeçeğim diye gözdağı verir çevresine.

İlkeleri yasaklamalardan, yapma-etmelerden ibaret olan töreciler, istemlerini korkularına tutsak eden güçsüz adamlar, buyruğu altında yaşayanları korkudan titreten derebeyleri hep zamanla Şeytanın birer parçası olup çıkarlar. Şeytan'ın çevresinde Panteizm'in yerine Pandiabolizm'i getiren bir sürü dalkavuk düşünür toplanmıştı. Bu adamlar 'varlık' denen şeyin yalnızca görünüşte kaldığını, yokluğun tek gerçek olduğunu savunurlar. 'Görünüm'ün yokluğu bir gün ortaya çıkacak diye düşünürler. O zaman varlık sandığımız şeylerin aslında Şeytan'sal töz'den kopmuş birer parça olduğu anlaşılacakmış. Bu metafizikçiler söz cambazlığında gerçi pek ustaydılar ama, yine de beni kandıramamışlardı. Yaşadığım süre boyunca otoritenin ezici baskısına karşı durmuşumdur. Bu alışkanlık besbelli cehennemde de yakamı bırakmamıştı. Dalkavuk metafizikçilerle tartışmaya baş-

ladım. Sesime hem arkadaşça, hem bilgiçce bir ton vererek, "Bu söylediklerinizi çok saçma," dedim. "Yokluğun tek gerçek olduğunu savunuyorsunuz. Tapındığınız bu kapkara boşluğu bir varlıkmış gibi gösteriyorsunuz. Kısacası, yokluğun varolduğuna inandırmaya çalışıyorsunuz beni. Oysa tam bir çelişme bu. Cehennemin alevleri ne denli yakıcı olsa, yine de böyle bir çelişmeyi kabul ederek düşünsel varlığımı alçaltamam."

Bu sırada Dalkavukların Başı söze karıştı: "Çok hızlı gidiyorsun dostum," dedi. "Yokluğun varolmadığını mı göstermeye çalışıyorsun bize? Ama senin varlık niteliğini yakıştıramadığın şey nedir aslında? Eğer yokluk gerçekten yoksa, gerçekten hiçse, üstüne söylenen herhangi bir söz de yersizdir, boştur. Senin yokluk için yoktur demen saçma bu yüzden. Cümle yapısının mantıklı bir şekilde nasıl çözümlendiğini pek bilmiyorsun anlaşılan. Oysa bunu daha çocukken öğrenmiş olman gerekirdi. Bilmez misin ki, her cümlenin bir öznesi vardır ve eğer bu özne yok olsa, cümlenin hiçbir anlamı kalmaz. Bu yüzden sen, büyük bir hevesle, yok olan Şeytan'ın varolmadığını söylerken kendi kendinle çelişmeye düşüyorsun."

Ben, "Sanırım siz uzun zamandır buradasınız." dedim. "Bu yüzden de birtakım eskimiş öğretilere bağlı kalmışsınız anlaşılan. Her cümlenin bir öznesi olması ge-

rektiğinden, söz ediyorsunuz. Oysa bütün bunlar modası geçmiş şeyler bugün. Ben 'Yok olan Şeytan aslında yoktur' dediğim zaman ne Şeytan'dan, ne de yok olandan söz ediyorum.

Yalnızca 'Şeytan' ve 'yok olan' sözlerini söylemiş oluyorum. Ama sizin bu saçmalıklarınız büyük bir gerçeği gösterdi bana. O da, 'değil' sözcüğünün ne kadar anlamsız ve yersiz olduğudur. Bundan böyle 'değil' sözcüğünü kullanmayacağım hiç."

Bu sözlerim üzerine, bütün metafizikçiler katıla katıla gülmeye başladılar. Sonra da beni birbirlerine göstererek, "Şuna bakın, nasıl da kendi kendine çelişmelere düşüyor," dediler. "Olumsuzluktan kaçınmak için uydurduğu şu yasaya bakın. Değil sözcüğünü hiç kullanmayacakmış!"

Çok sinirlenmiştim, ama belli etmemeye çalışıyordum. Her zaman yanımda taşıdığım sözlüğümü cebimdem çıkardım. İçindeki bütün olumsuzluk belirten sözcükleri karaladıktan sonra onlara dönerek, "Bundan böyle konuşmalarımda yalnızca bu geri kalan sözcükleri kullanacağım" dedim. "Bu sözcüklerin yardımıyla evrende bulunan her şeyden söz edebileceğim. Ama bunların hepsi Şeytan'dan başka şeyler olacak. Bu Cehennem ülkesinde Şeytan herkesin gözünü korkutmuş; parlak zırhına bakıp onu bir varlık sanıyorlar. Oysa zırhın altın-

da yatan yalnızca kötü bir dil alışkanlığıymış. 'Değil' sözcüğünü dilimizden atabilirsek, Şeytan'ın imparatorluğu sona ermiş demektir."

Bu tartışma boyunca Şeytan sinirli sinirli sallıyordu kuyruğunu. Gittikçe artan bir öfkeye kapıldığı belliydi. Çukur gözlerinden yabancı bir karanlık fışkırıyordu. Ama sonunda ben onu "kötü bir dil alışkanlığı" olarak tanımlayınca korkunç bir patlama duyuldu birden. Her yandan hava akmaya başladı o Şeytan denen boşluğun içine; o ürkünç görüntü yokoluverdi ortadan. Cehennemin hiçlik ışınlarıyla daha da bulanıklaşan boğucu havası, sanki büyülü bir el değmişçesine birden açılıverdi. Bize maymun ve yazı makineleri gibi görünen şeylerin aslında sanat eleştirmenleri olduğu anlaşıldı. Çaydanlıklar kaynamaya, iskambil kâğıtları karışmaya, camlardan içeri temiz hava girmeye başladı; bifteklerin tadı da bifteğe benziyordu artık.

Bütün benliğimi saran sonsuz bir özgürlük sevinci içinde uyandım. İlk bakışta bir çılgınlık nöbetini andırıyorsa da, gördüğüm düşte ders alınması gereken bir gerçek payı olduğunu anlamıştım. Uyandıktan sonra ateşim de düştü, ama senin çılgınlık nöbeti diyeceğin şey, hiç bırakmadı yakamı. Bir saplantı oldu kaldı bende.

PSİKANALİZCİ'NİN BUNALIMI

Adjustment - A Fugue[1]

Yıktıklarının yerine başka kalıplaşmış düzenler kurmak devrimcilerin kaderidir. Bunun Psikanaliz alanındaki örneklerini Dr. Robert Lindner **"Başkaldırmanın Tedavisi"** adlı kitabında inandırıcı bir dille veriyor bize. Çoğu psikanalizcilerin gizli birtakım kuşkuları, korkuları vardır. Bunlardan biri - uyanıkken ilkelerine son derece bağlı olan bir psikanalizci - düşünde hiç de hoşuna gitmeyen şeyler gördü bir gece:

---

(1) Adjustment - kişinin çevrel koşullara uyması, alışması.
Fugue - bir çeşit amnesia (belleği yitirme hastalığı).

Limbo[1] Rotary Kulübünün salonunda altı kişilik bir kurul, bir Shakespeare yontusunun başkanlığında yıllık toplantılarını yapıyorlardı. Bu altı kişi Hamlet, Lear, Macbeth, Othello, Antony ve Romeo'ydu. Hepsi hayattayken Macbet'in doktoru Prof. Bombasticus'dan psikanaliz tedavisi görmüşlerdi. Macbeth, doktor kendisine doğru dürüst İngilizce konuşmayı öğretmeden önce, geçmiş günlerin ağdalı diliyle sormuştu ona: "Hasta bir aklı tedavi edebilir misin?" "A, elbet ederim," demişti doktor. "Siz hele benim divanın üstüne uzanıp başlayın konuşmaya. Ben de başucunuzda sizi dinleyeceğim - yalnız dakikasına bir altın alırım." Macbeth bunu hemen kabul etmişti. Sonradan ötekiler de teker teker ağına düşmüşlerdi doktorun.

Kurulda söze ilk başlayan Macbeth oldu. Macbeth bir zamanlar yersiz kuşkulara kapıldığından söz etti - birtakım insanların kanına girdiğini sanıyordu. Oysa, mutlu bir rastlantı, doktoru tam sırasında çıkarmıştı karşısına. Doktor ona Duncan'da bir baba motifi, Lady Macbeth'de de bir ana motifi gördüğünü söylemiş. Duncan'ın gerçekten babası olmadığına güçlükle de olsa inandırmıştı onu. Böylece Macbeth, Kralın sadık bir kölesi oluvermişti. Sonra, Malcolm'la Donalbain'in genç yaşta ölmeleri

---

(2) Hıristiyanlık inancına göre, Vaftiz edilmeden ölen çocuklarla İsa'nın gelişinden önce yaşanmış olanların ruhlarının bulunduğu yer. (Çev.)

üzerine, tahta geçmişti. Lady Macbeth'e bağlı kalmıştı sonuna değin; ikisi de hayır işlerine adamışlardı yaşamlarını. Macbeth uzun yıllar yaşamış, kapıcıdan başka herkesten saygı görmüştü.

İçinde bir gramofon bulunan Shakespeare yontusu söze karıştı bu sırada: "Dün'lerimiz birike birike tozlu ölüm'ün yoluna getirir bizi sonunda."

Macbeth şöyle bir irkildi, sonra: "Tanrı cezasını versin bu yontunun," dedi. "Şu Shakespeare denen herif de hakkımda az yalan uydurmadı. Beni tanıdığı zaman gençtim daha; Dr. Bombasticus'la karşılaşmamıştım henüz. Benim işleyeceğimi umduğu birtakım suçları allayıp pullayıp gerçek diye yutturdu herkese. Nasıl olup da bu kadar saygı görüyor, anlamıyorum. Adamın oyunlarındaki kişileri düşünün; Dr. Bombasticus'a yolu düşmeyecek olanı yoktur aralarında. Lear'a dönerek sordu, "Öyle değil mi babalık?"

Lear kendi halinde sessiz bir adamcağızdı. Çökmesine çökmüştü ama, kılığı kıyafeti düzgündü; saçları da güzelce fırçalanmıştı. Toplantının başından beri uyuklayıp duruyordu. Macbeth'in sorusuyla kendine geldi birden.

"Çok doğru, çok doğru," dedi Lear. "Hem biliyor muydunuz, ben de bir zamanlar sevgili kızlarım Regan'la Göneril'e karşı marazi bir korkuya tutulmuştum. Bana

hep işkence ettiklerini sanıyordum. Babalarını yemek üzere bir yamyam töreni düzenlediklerine bile inanmıştım bir ara. (Bunu ancak Dr. Bombasticus'un açıklamalarından sonra öğrendim.) Bir gece korkuyla evden kaçtım. Fırtınalı, yağmurlu bir hava vardı dışarda. İliklerime değin ıslandım. Bu yüzden üşütüp yatağa düştüm. Ateşim de yükselince iyiden iyiye sapıttım artık. Odamdaki bir tabureyi önce Goneril sonra Regan sandım. Bu arada soytarımla çıplak gezen delinin biri beni büsbütün şaşırtmışlardı. Deli adam doğa'ya dönme inancını yaymaya çalışıyor, durmadan 'Pillicock', 'Child Rowland' gibi saçmasapan şeylerden söz ediyordu. Bu durumda beni iyi edecek tek insan Dr. Bombasticus'tu. Gerçekten de kısa bir süre içinde yersiz korkularımdan kurtulmamı sağladı. Doktor, Regan'la Goneril'in her zaman düşündüğüm gibi iyi yürekli kızlar olduğuna beni inandırdı. O saçma kuruntularıma nankör Cordelia için duyduğum yersiz üzüntülerin sebep olduğunu anlattı bana. İyileştikten sonra dingin bir yaşam sürmeye başladım. Şimdi yalnızca Resmi törenlerde, örneğin kızlarımın doğum günleri kutlanırken balkona çıkıp halkı şöyle bir selamlıyorum. Onlar da 'Yaşasın yüce Kralımız,' diye bağırıyorlar."

Bu sırada yontu yine söze karıştı: "Sen ey yeri göğü sarsan yıldırım, yamyassı et şu yuvarlak dünyayı!"

"Peki şimdi mutlu musun?" diye sordu Macbeth.

"Mutluyum ya," dedi Lear. "Gün nasıl uzunsa, ben de öyle mutluyum. Koltuğumda oturup fal açıyorum, uyukluyorum ve hiçbir şey düşünmüyorum."

Yontu: "Yaşamın o korkunç hummasından sonra ne de rahat uyuyor."

"Aman ne saçma söz," dedi Lear. "Yaşam hiç de korkunç değildir. Üstelik çok şükür hem yaşıyorum, hem de uykum yerinde. Dr. Bombasticus'la karşılaşmadan önce bayılırdım böyle saçma sözlere."

Yontu bir kez daha konuştu: "Doğduğumuz zaman ağlarız bu koskoca budalalar sahnesine geldiğimize."

"Budalalar sahnesi mi?" diye bağırdı Lear; o zamana değin elden bırakmadığı soğukkanlılığını yitirir gibi olmuştu birden. "Şu yontu akıllıca konuşmasını öğrense iyi olacak," dedi. "Bize açıkça budala demeye mi getiriyor sözü yani? Bize, Limbo'nun en saygıdeğer yurttaşlarına! Ah Dr. Bombasticus şu yontuyu da bir adam etse ne iyi olurdu, değil mi Othello?"

"Doğrusunu isterseniz," dedi Othello, "şu Shakespeare denen başbelâsı, bana yaptıklarını ne sana yapmıştır, ne de Macbeth'e. Onunla topu topu üç beş gün birarada bulunmuştur. O sıralarda hayatımın en sıkıntılı günlerini yaşıyordum. Akılsızca bir iş yapmış bir beyaz

kızla evlenmiştim - renkli bir adamı gerçekten sevemeyeceğini anlamıştım az zamanda. Kısacası, Shakespeare ile tanıştığımız sıralarda teğmenim Cassio'yla kaçmaya hazırlanıyordu karım. Bu işe pek sevinmiştim doğrusu, bana yük olmaya başlamıştı. Gelgelelim Shakespeare, karımı kıskandığıma inanmıştı nedense. Ben de o zamanlar tumturaklı konuşmaya pek meraklıydım; hoşuna gitsin diye, kıskanç koca pozları takınarak birtakım söylevler verdim karşısında - hepsi bu. O sıralarda Dr. Bombasticus'la karşılaştım. Doktor bende kara derili olmanın verdiği bir aşağılık duygusu bulunduğunu, her şeyin bundan çıktığını söyledi. Oysa o güne değin kara derili oluşum beni hiç tedirgin etmemişti. Kara derili adamın yüksek rütbe sahibi olması güzel şeydi doğrusu. Ama doktor bilinçaltında bambaşka duygular yattığını söyledi bana; bu duyguların doğurduğu gizli bir öfkenin bütün benliğimi sardığını, öfkemi ancak savaşla dindirebildiğimi açıkladı. İyileştikten sonra savaşı falan bıraktım; kara derili bir kadınla evlendim, çocuklarımız oldu, ben de kendimi ticarete verdim. Artık öyle büyük sözler söylemek, aklı başında yurttaşlarımı şaşırtacak saçmalıklar yapmak isteği duymuyorum."

Yontu: "Şanlı savaşın övüncü, tantanası..."

"Hah işte bakın," dedi Othello. "Dr. Bombasticus olmasaydı ben hep böyle konuşacaktım. Ama zora inanmı-

yorum artık, saman altından su yürütmek çok daha etkili bir yol bence."

Yontu mırıldandı: "Sünnetli köpeği boğazından yakaladığım gibi..."

Birden Othello'nun gözlerinde bir kıvılcım yandı. "Bu yontu da çok oldu artık!" diye bağırdı. "Biraz daha dilini tutmazsa, asıl onun gırtlağına sarılacağım."

O zamana değin sessiz duran Antony, Othello'ya sordu: "Peki, kara derili karını Desdemona'yı sevdiğin gibi seviyor musun?"

"Ne diyeyim," dedi Othello, "bu daha başka türlü bir ilişki tabii. Karşılıklı anlayış ve sorumluluk üstüne kurulmuş daha olgun bir ilişki. Öyle aşırı bir yanı yok. Bir Rotary üyesinin kınayacağı şeyler yapmaya zorlamıyor beni."

Yontu yine konuştu: "Şimdi ölmek, ne mutlu bir şey olurdu!"

"Dinleyin, dinleyin!" dedi Othello. "İşte böyle sözler söylemekten kurtardı beni Prof. Bombasticus. Aşırı duygulara kapılmıyorum artık. Bayan Othello iyi bir kadıncağız. Bana güzel yemekler pişiriyor. Çocuklarıma iyi bakıyor. Terliklerimi bile sıcak koyuyor önüme. Aklı başında bir adam, başka ne isteyebilir ki karısından?"

Yontu mırıldandı: "Işığı söndür, sonra da ışığını söndür!"

Othello ona dönerek: "Böyle ikide bir sözümü keseceksen ben hiç konuşmayayım bari," dedi. "Haydi biraz da seni dinleyelim Antony."

Antony: "Sanırım hepiniz Shakespeare'in hakkımda uydurduğu korkunç yalanları biliyorsunuz," diye söze başladı; "bir zamanlar - pek de uzak bir zaman sayılmazdı ya - Kleopatra'da kendisiyle cinsel ilişki kurmamın yasaklanmadığı bir ana motifi görmüştüm. Sezar benim için her zaman bir baba motifi olmuştu. Onun Kleopatra'yla olan ilişkisi benim de Kleopatra'yı bir ana gibi bilmeme yol açmıştı. Ama Shakespeare bu temiz duygumu beni ölüme değin sürükleyen sonsuz bir tutku gibi gösterdi - ve bunda öyle başarılı oldu ki, en ağırbaşlı tarihçileri bile yanılttı sonunda. Oysa durum aslında hiç de onun gösterdiği gibi değildi. Actium Savaşı sırasında karşılaştığım Dr. Bombasticus, bana bilinçaltımda geçenleri birer birer açıkladı; onun yardımıyla Kleopatra'nın hiç de sandığım kadar büyüleyici olmadığını, ona duyduğum sevginin yalnızca bir hayal-tutku olduğunu anladım. Neyse, artık akıllıca davranabiliyordum. Octavius' la barıştım; kızkardeşi ne de olsa kanun önünde karımdı, ona döndüm yine. Böylece dürüst bir yaşama başladım; bir kurula üye olabilecek nitelikleri kazandım. Topluma

karşı olan görevimi yerine getirmek için Kleopatra'yı ölüme itmem gerektiği zaman çok üzülmüştüm. Octavia ve kardeşiyle uzlaşmamı sağlama bağlamak için başka yol yoktu. Bu hiç de hoş olmayan bir görevdi elbet; ama toplumun iyiliği söz konusu olunca dengeli bir yurttaşın bu gibi görevlerden kaçınmaması gerekir kanısındayım."

"Peki Octavia'yı sevdin mi bari?" diye sordu Othello.

"Doğrusunu isterseniz," dedi Antony, "sevgi neye demeli pek bilemiyorum. Ama ona karşı birtakım duygular besliyorum; aklı başında bir yurttaşın karısına karşı duyması gereken şeyler bunlar. Ona saygım vardı, toplum işlerinde güvenilir bir arkadaş oldu bana. Biraz da onun sözlerine uyarak Dr. Bombasticus'un törel ölçülerine eriştim. Tutkulu sevgiyi sorarsanız, bu büyük adamı tanıdıktan sonra onu da unuttum. Buna karşılık bütün törecilerin övgüsünü kazandım."

Yontu: "Binlerce öpücük arasında dudaklarına kondurduğum şu sonuncusu..."

Bu sözleri duyunca Antony tepeden tırnağa şöyle bir irkildi, gözleri dolmaya başladı. Ama bütün gücüyle hemen kendini toparlayarak, "Hayır," dedi, "artık böyle şeylerle işim yok benim."

Yontu: "Parlak gün sona erdi, karanlığı bekliyoruz şimdi."

"Bu yontu da utanmazın biriymiş," dedi Antony, "bir yosmanın kollarında geçen zamana nasıl da 'parlak gün' sözünü yakıştırıyor? Bu adama daha da ne kadar dayanacağız bilmem ama, bence çekilmez oldu artık... Sen ne diyorsun Romeo? Bizim yaşlı kurda göre tutkulu sevgi yüzünden senin de başın derde girmişti bir ara."

"Hem de ne dert!" dedi Romeo. "Şu Shakespeare hakkımda öyle gerçekten uzak şeyler yazdı ki, sana yaptıkları hiç kalır bunun yanında. Belli belirsiz anımsadığıma göre daha çocuk denecek yaştayken küçük bir kızla sevişmiştik - adı aklıma gelmiyor şimdi, Jemina mı Joanna mı öyle bir şeydi. Hah buldum Juliet, Juliet'ti kızın adı."

Yontu: "Gecenin ortasında, bir zencinin kulağındaki elmas küpe gibi parlıyor."

"İkimiz de çok gençtik," diye devam etti Romeo, "çok toyduk - ne budalalıklar yaptık! Yalnız kızcağızın sonu pek acıklı oldu."

Yontu: "Güzelliği bu gömütü bir ışıklı şölen yerine çevirmiş."

Romeo yine sözüne devamla, "O zamanlar bir eczacı olan Dr. Bombasticus beni bir süre etkileyecek

olan o saçma umutsuzluktan kurtardı," dedi. "Bana gerçek amacımın babama karşı gelmek olduğunu anlattı. Capulet'lerin kızına sırf babamı kızdırmak için tutulmuşum meğerse. Doktor babaya karşı gelmenin çağlar boyu insanları yanlış davranışlara sürüklediğini söyledi bana; doğa içinde bugünün çocuğunun yarının babası olduğunu hatırlattı. Babama karşı bilinçaltında biriken nefretten kurtardı beni. Ben de Montague ailesinin şerefini omuzlarında taşıyan durmuş oturmuş bir adam oldum böylece. Bir süre sonra Prensin yeğenlerinden biriyle evlendim. Herkesin saygısını kazandım. Shakespeare'in eserinde beni ölüme değin sürükleyen o aşırı duygulardan kurtuldum artık."

Yontu: "Verdiğin zehir çabuk etkiledi beni - İşte son bir öpücükle ölüyorum."

"Şimdilik söyleyeceklerim bu kadar," dedi Romeo, "haydi biraz da sen konuş Hamlet.."

"Dr. Bombasticus'un karşıma çıkması büyük bir şans oldu benim için," diye söze başladı Hamlet. "O günlerde pek kötü bir durumdaydım. Babamı sevdiğimi sanıyor, kendimi buna inandırmaya çalışıyordum. Oysa, annemden beşkasını sevdiğim yoktu. Sonradan Dr. Bombasticus bana her şeyi açıkladı: Babamı hep annemden kıskanmış bu yüzden nefret etmiştim ondan. Bilinçaltında babama duyduğum bu gizli nefret, annem amcam-

la evlenince bilinçüstüne çıkmış, amcama yönelmişti. Bu nefret beni öylesine etkilemişti ki hayaller görmeye başlamıştım artık. Bir keresinde babamın hayali apaçık göründü bana; kardeşi tarafından öldürüldüğünü söyledi. Artık amcamı öldürmek benim için kaçınılmaz bir görev olmuştu. Bir gün annemle koruşurken perdenin arkasında kımıldanan bir şeye, amcam sanarak kılıcımı sapladım. Öldürdüğüm yalnızca bir fareymiş meyer - oysa ben o çılgınlık sırasında bunu Başbakan sanmıştım. Artık tehlikeli bir deli olduğuma herkes inanmıştı. Beni Dr. Bombasticus'a göstermeyi kararlaştırdılar. Doktor işini çok iyi başardı doğrusu. Beni çabucak iyileştiriverdi. Önce anneme karşı uygunsuz birtakım istekler duyduğumu söyledi bana; bilinçaltında babamdan nefret ettiğimi, bu nefretimi sonradan amcama yönelttiğimi ondan öğrendim. Hastalığım sırasında saçma bir kendini beğenmişlik duygusuna kapılmıştım ayrıca: Sanki zaman yolundan çıkmış ben de bunu düzeltmek için dünyaya gelmiştim. Dr. Bombasticus bana daha çok toy olduğum, devlet yönetiminden anladığımı söyledi. Dengeli bir insanın kolaylıkla uyabileceği kurulu düzene karşı gelmekle ne büyük bir akılsızlık yaptığımı anladım: Söylediğim bütün kaba sözler için annemden özür diledim. Amcamla normal ilişkiler kurdum - ama onu yine de pek cansıkısı bulduğumu söylemeliyim. Sonra Ophelia ile evlendim, sevimli, uysal bir eş oldu bana. Amcam ölünce

de tahta geçtim. Öteden beri aramızın bozuk olduğu Polonya'ya karşı başarılı savaşlar çıkararak ülkemin şerefini ayakta tuttum. Bütün dünyanın saygısını kazanmış bir Kral olarak öldüm sonunda. Amcamın ardından bile böylesine gözyaşı dökülmemişti."

Yontu: "İyi, kötü diye bir şey yoktur aslında düşüncelerimizin yarattığı değerlerdir bunlar."

"Şunun dediklerine bakın," diye güldü Hamlet. "Bir türlü vazgeçemedi saçmalamaktan. Şimdi siz söyleyin, benim bu davranışlarıma 'iyi' denmez de ne denir? Shakespeare'in bana yaptırdıkları birer 'kötü' davranış örneği değil mi?"

Macbeth sordu: "Yanılmıyorsam, seni çılgınca davranışlarında destekleyen bir de arkadaşın vardı ne oldu o?"

"A, vardı ya," dedi Hamlet, "şimdi sen söyledin de hatırladım. Okul arkadaşıydık. Neydi adı bakın unuttum. Nelson muydu? Yok, Nelson değildi sanırım. A, buldum Horatio, Horatio'ydu adı. Gerçekten de kötü bir etkisi olmuştu üstümde."

Yontu: "İyi geceler Sevgili Prens, Melekler, son uykusuna dalarken ilâhiler okusun sana."

"Aman ne güzel ne güzel!" dedi Hamlet. "İşte Shakespeare'in bayıldığı yersiz sözlerden biri. Ama ben

iyileştikten sonra Horatio'dan yüz çevirdim. Kendime arkadaş olarak Rosencrantz'la Guildenstem'i seçtim. Dr. Bombasticus ikisinin de kelimenin tam anlamıyla birer 'hayat adamı' olduklarını söylemişti bana."

Yontu mırıldandı: "Zehirli engereğe güvenirim de onlara güvenmem."

"Peki şimdi ölmüş olduğuna göre, ne diyorsun bütün bunlara?" diye sordu Antony.

"Doğrusunu söylemek gerekirse," dedi Hamlet, "bazen o eski coşkunluğumu aramıyor değilim. Dudaklarımdan dökülen o yaldızlı sözleri, bana hem mutluluk veren, hem acı çektiren keskin duyarlığımı yitirdiğime yanmıyorum desem yalan. O zamanlar çektiğim parlak söylevlerden biri geliyor aklıma şimdi. "Şu insan denen şey ne büyük bir yapıt!" diye başlıyordu. Güzel yanları da yok değildi o çılgınlık dünyasının. Ama ben dingin bir dünyada yaşamayı seçtim; kendilerine verilen görevi sessizce yerine getiren, kuşku nedir bilmeyen, sevgili ana-babalarının işledikleri suçları tekrarlayan, etliye sütlüye karışmayan, devleti körükörüne destekleyen, kendilerine benzettikleri bir Tanrıya tapınan, güçlünün çıkarına işlemedikçe yayana bile yüz vermeyen açık yürekli, dürüst insanların dünyası bu. Dr. Bombasticus'un eğitimiyle ben de bu ilkeleri benimsedim ve ölünceye değin bağlı kaldım onlara."

Yontu: "Ruhumuz bu bedenden kurtulunca dalacağımız o ölüm uykusunda kötü düşler görmek korkusu kararsızlığa sürüklüyor bizi."

"Boş sözler bunlar dostum," diye güldü Hamlet. "Bir kere ben düş müş görmem; üstelik bu dünyadan göçmeye hiç niyetim yok. Burası tam bana göre bir yer. Benim gibi düzenbazların elde edemeyeceği şey yok burada."

Yontu: "Rahatça gülümseyebilen ve canavarlar varmış meğerse."

"Bana kalırsa," dedi Hamlet, "dürüst bir adam olup da ağlamaktansa, bir canavar olup gülmek yeğdir."

Yontu: "Bayım, bunların doğruluğuna ben de yürekten inanıyorum ama, böyle açıkça söylemenin uygun düşmediği kanısındayım."

"Evet," dedi Hamlet, "adaletsizlik çıkarıma işliyorsa, adaleti ne yapayım?"

Yontu: "Yoksa kim dayanırdı zamanın onur kırıcı darbelerine..."

"Yeter artık bu kadar işkence," diye bağırdı Hamlet.

Yontu: "Size yüreğinizin ta içini gösteren bir ayna tutacağım; ona bakmadan gidemezsiniz bir yere."

"Ah ne aşağılık, ne onursuz bir adammışım ben!"

diye bağırdı Hamlet. "Yerin dibine batsın o Dr. Bombacticus! Sağgörüsünün de dalkavukluğunun da kendisinin de Cehenneme kadar yolu var!" Bu sözleri söyledikten sonra Hamlet düşüp bayıldı.

Yontu: "Sonrası... sessizlik..."

Bu sırada garip bir çığlık duyuldu derinliklerden. Acı çeken bir ses inildiyordu: "Ben Dr. Bombasticus'um. Cehennemde yanıyorum. Yaptıklarımdan pişmanlık duyuyorum. Ruhlarınızı öldürdüm sizin. Ama Hamlet'te yaşayan bir kıvılcım kalmıştı eski benliğinden. Beni mahveden de bu oldu. Gerçi uzun zamandır Cehennemdeyim ama, ne suçla buraya atıldığımı bilmezdim bugüne değin. Şimdi her şeyi anladım artık. Boyun eğmeyi şerefe, sana değiştiğim, köleliği görkem'e yeğ tuttuğum, gökgürültüsünden korkup ince ince yağan miskin yağmura sığındığım için buradayım. Sayısız komplekslerin etkisi altındayım bu Cehennemde; çılgın bir bayağılık burgacının içinde dönüp duruyorum. Gerçi size çok büyük bir kötülük ettim ama, ne olur bağışlayın beni; buradan kurtulmama yardım edin. Sizi eski durumunuza döndürmek için elimden geleni yapacağım."

Ama, masadakilerin hiçbiri onu dilemiyordu. Büyük bir öfkeyle sevgili arkadaşları Hamlet'i umutsuzluğa sürükleyen Shakespeare yontusuna saldırdılar. Paramparça oldu yontu acımasız vuruşları altında. Yalnız başı

kalınca, "Tanrım ne budala şeyler şu ölümlüler," diye mırıldandı, o kadar.

Sonunda o beş Rotary üyesi, Limbo'da kaldılar yine; Dr. Bombasticus'da Cehennemde. Hamlet'i ise iyilik melekleri alıp göklere uçurmuşlardı(*).

(*) Kurulda Hamlet'ten boşalan yere oy birliğiyle seçilen Ophelia getirildi.

MATEMATİKÇİ'NİN BUNALIMI

Prof. Squarepunt'un Düşü

Bir süre önce ölen arkadaşım ünlü matematikçi Prof. Squarepunt'un hayatta en çok değer verdiği insanlardan biri de Sir Arthur Eddington'du. Ama Sir Arthur'un kuramları içinde Profesörün hiç akıl erdiremediği bir nokta vardı; o da Sir Arthur'un 137 sayısına tanıdığı mistik ve kozmik güçlerdi. Bu sayının taşıdığı özellikler birtakım aritmetik özellikler fizik alanında gösteriyor, bu bakımdan 666'dan geri kalmıyordu. Sir Arthur'la yaptığı uzun konuşmaların Prof. Squarepunt'u etkilediği gün gibi belliydi.

Ünlü matematikçi, Pythagoras kuramları üstüne bütün gün süren yorucu bir çalışmadan sonra, koltuğunda uyuyakalmıştı. Düşünde garip bir oyun seyrettiğini

gördü. Bu oyunda sayılar daha önce sandığı gibi cansız kümeler değildi. Her biri yaşayan, soluk alan yaratıklardı. Profesörün matematikçi arkadaşlarında gördüğü bütün tutkular bunlarda da vardı.

Prof. Squarepunt, düşünde sayısız içiçe çemberlerin ortasında duruyordu. İlk çemberde 1 den 10 a kadar olan sayılar yer almıştı; ikincide 11 den 100 e, üçüncüde 101 den 1000 e... ve bu durum uçsuz bucaksız bir yüzeyde sonsuzluğa değin devam edip gidiyordu. Tek sayılar erkek, çift sayılar dişiydiler. Çemberlerin tam ortasında, Profesörün yanıbaşında teşrifatçılıkla görevli olan Pi yer almıştı; yüzü maskeliydi; bu yüzü gören taş kesiliyordu anlaşılan. Maskenin içinden bir çift keskin göz bakıyordu acımasız, soğuk, anlaşılmaz bakışlara. Her sayının adı üniformasının üstüne iyice belirli olarak yazılmıştı. Değişik çeşitte sayıların biçimleri ve üniformaları da başkaydı: Kare sayılar yassı kiremit, küp sayılar tavla zarı, yuvarlak sayılar top, asal sayılar bölünmez silindir biçimindeydiler; yetkin sayıların başında ise birer taç vardı. Biçim değişikliği yanında renk değişikliği de vardı sayılar arasında. İçiçe çemberlerden ilk yedisi gökkuşağının yedi rengini bölüşmüştü. Yalnız 10, 100, 1000, v.b., gibi sayılar beyazdı; bir de 13 le 66 karaydılar. Bir sayı iki türe birden giriyorsa, örneğin 1000 gibi hem yuvarlak, hem de bir küpsayı ise daha şerefli bir üniforma taşıyordu sırtında - bu da ilk milyon içinde pek seyrek rastlanan bir giysi demekti.

Sayılar Prof. Squarepunt'la Pi'nin çevresinde dönerek garip figürlü bir dans gösterisi yapıyorlardı: Kare sayılar, küp sayılar, asal sayılar, piramit sayılar, yetkin sayılar, yuvarlak sayılar insanı şaşkınlığa düşüren korkunç bir uyumla birbirinine geçen zincirler örüyorlar, bir yandan da yüceliklerini öven bir türkü söylüyorlardı bir ağızdan:

Biz ölçülür sayılar
Evrenin temeliyiz
Kim ne derse desin biz
Dünyayı yönetiriz.

Saygı ile anarız
Aziz Pythagoras'ı;
Ne Balaam'ın[1] eşeği,
Ne Endor'un cadısı,[2]
Olamaz bizim için
Birer akıl pahası.

Dansederiz durmadan
Kuyruklu yıldız gibi;
Yüce Platon bile
Değerimizi bildi.

---

(1) İsrailoğullarını lânetlemeye giderken bindiği eşek tarafından azarlanan yalvaç.

(2) İsrail'in ilk kralı Saul'ün akıl danıştığı büyücü kadın.

Bir adım aksatmadan
Yasalara uyarız,

Adımız üstümüzde
Ölçülür sayılarız.

Pi'nin bir işaretiyle bale durdu. Sayılar teker teker Prof. Squarepunt'a tanıtılmaya başlandı. Her sayı ortaya çıkıp kendi erdemlerini belirten küçük bir konuşma yapıyordu.

1: "Ben bütün sayıların babasıyım; bu sonsuz soy zincirinin ilk halkasıyım. Ben olmasam bunların hiç biri olmazdı."

2: "O kadar yüksekten atma bakalım, 'çift' olmasa 'çok' da olmazdı - bunu sen de bilirsin ya!"

3: "Ben Triumvirlerin, İsa'nın doğuşunda şafaktan gelen bilgilerin, Orion'un kemerindeki yıldızların, Kader tanrıçalarının, Üç Grasların sayısıyım."

4: "Ben olmasam, hiçbir şey dört köşeli ve düzgün olmazdı. Dürüstlük kalmazdı dünyada[1]. Törel yasanın bekçisiyim ben."

5: "Ben eldeki parmakların sayısıyım. Beşgenler ve beş köşeli yıldızlar yaparım. Ben olmasam dodecahedron[2] denen şekil de olmazdı. Herkes bilir ki, evrenin biçimi budur."

---

(1) Square (dört köşeli, kare) sözcüğü İngilizcede ayrıca mert, dürüst anlamına gelir. (Çev.)

(2) Beşgen biçiminde on iki yüzü olan üç boyutlu şekil. (Çev.)

6: "Ben yetkin sayının ta kendisiyim. Biliyorum, birtakım türedi rakiplerim var - 28 le 496 kendilerini benimle bir tutmaya yeltenirler zaman zaman. Ama bu çabaları boşuna; sayılar sırasında pek gerilerde kalıyorlar çünkü."

7: "Ben kutsal sayıyım; haftadaki günlerin, Ülker takımyıldızının; yedi kollu şamdanın, Asya'daki kiliselerin ve gezegenlerin sayısıyım ben - o Galileo denen dinsize inanmıyorum çünkü."

8: "Ben küp sayıların ilkiyim - külüstür bir'i saymazsanız - o da gününü çoktan doldurdu ya neyse."

9: "Sanat tanrıçalarının sayısıyım ben. Dünyanın bütün güzellikleri benden alır kaynağını."

10: "Boşuna övünmeyin kafasız tek haneliler, ardımdan gelen bütün çok haneli sayıların babası benim. Onların her biri adını bana borçludur. Ben olmasam aralarında düzenli bir sınıflama olamazdı; karmakarışık bir sürü olur çıkarlardı."

Bütün bu söz kalabalığından kafası şişmişti Profesörün. Pi'ye dönerek: "Artık bundan sonrakiler kendilerini tanıtmasa da olur değil mi?" dedi. "Nasılsa biliyoruz onları."

Bu sözleri duyan sayılar hep bir ağızdan bağırmaya başladılar.

11: "Ama ben Yahuda'nın ihanetinden sonra gelen havarilerin sayısıyım," diye haykırdı.

12: Babil'liler zamanında bütün sayıların babası bendim," dedi. "O bayağı on'dan çok daha iyi bir babaydım üstelik. Hem aslına bakarsanız on, bugünkü durumunu bir biyolojik rastlantıya borçludur, aritmetik üstünlüğüne değil."

13: "Ben uğursuzluğun simgesiyim," diye homurdandı. "Bana karşı kabalık yaparsanız bunu çok pahalıya ödersiniz."

Öyle bir şamata alıp yürümüştü ki, sonunda Profesör kulaklarını elleriyle tıkamak zorunda kaldı, bakışlarını Pi'ye çevirdi yalvarırcasına. Pi, elindeki değneği şöyle bir salladı, ve gökgürültüsünü andıran bir sesle bağırdı: "Susun, yoksa hepiniz ölçülmez olursunuz!"

Bu sözleri duyunca bütün sayıların rengi sarardı, sessizce boyun eğdiler Pi'nin buyruğuna.

Biraz önceki dans sırasında asal sayılardan 137 dikkatini çekmişti Prof. Squarepunt'un. 137 sıradaki yerini bir türlü beğenmiyor, durmadan huysuzluk yapıyordu. 1, 2 ve 3 ün önüne geçmeye çalışıyordu hep - oysa bunlar balenin düzenini bozacak hareketlerdi. Profesörü en çok şaşırtan ikide bir 137 nin kulağına eğilerek: "Haydi göreyim seni, hepsinin önüne geç," diye onu kışkırtan bir imge oldu. Gerçi imgenin belirsizliği tanınmasını güçleştiriyordu ama, Profesör arkadaşı Sir Arthur'un siluetini seçmekte güçlük çekmedi. Bu yüzden

137 ye karşı bir yakınlık duymaya başladı birden. Oysa Pi, bu söz dinlemeyen asal sayıyı durmadan dizginlemeye çalışıyordu.

Sonunda 137, dayanamayıp: "Amma da kırtasiyecilik dönüyormuş burada yahu!" diye bağırdı. "Kişisel özgürlük istiyorum ben anladınız mı?"

Bu sözleri duyunca Pi'nin maskeli suratı buruştu birden. Ama Profesör araya girerek: "Ne olur, ona karşı sert davranmayın," dedi. "Görmüyor musunuz bir cin onu kışkırtıyor hep. Ben bu cini hayattayken çok iyi tanırdım. 137 yi düzen dışı davranışlara sürükleyenin o olduğuna kalıbımı basarım. Bu yüzden 137 nin söyleyeceklerini dinlemek istiyorum, sizce bir sakıncası yoksa."

Pi biraz isteksizce kabul etti bunu. Prof. Squarepunt: "Söyle bakalım 137," dedi, "bu başkaldırmanın sebebi nedir? Seni esinlendiren eşitsizliğe karşı koyma isteği mi, yoksa Sir Arthur'un övgüleri mi şımarttı seni? Ya da tahmin ettiğim gibi, arkadaşlarının Platon'dan öğrendikleri metafiziğe karşı bir tepki mi gösteriyorsun? Bana hiç çekinmeden gerçeği söyleyebilirsin. Pi ile senin aranı bulacağım - onu en azından kendisi kadar tanıyorum artık."

Bu sözler üzerine 137, heyecanla konuşmaya başladı: "Çok iyi bildiniz Sayın Profesör," dedi. "Şu metafizik'leri yok mu işte ona dayanamıyorum ben. Hep sonsuzluk iddiasındadırlar; oysa çok önceleri davranışla-

rından böyle bir düşünceleri olmadığı belliydi. Platon'un cennetini hepimiz sıkıcı bulduk. Düşünce dünyasını yönetmenin çok daha eğlenceli olacağı kanısındaydık. Ama buraya iner inmez siz insanlar gibi birtakım tutkulara yakalandık hepimiz. Şimdi her tek sayı eşi olan çift sayıyı seviyor; çift sayılar da biraz garip buluyor ama, yine de seviyorlar tek'leri[1]. Sizin anlayacağınız, bizimki tam bu dünyaya göre bir imparatorluk oldu. Bu dünya gümledi mi, biz de güme gideceğiz."

Prof. Squarepunt bu konuda 137 ye aynı düşüncedeydi. Ama geri kalan bütün sayılar ve Pi, 137 ye çoktan dinsiz damgasını vurmuşlardı bir kere. Onunla Prof. Squarepunt'a savaş açtılar; hep birden öfkeyle çullandılar zavallı Profesörün üstüne. Adamcağız bir ara korkuya kapılır gibi oldu. Ama hemen kendini toparlayarak sert bir sesle bağırdı: "Defolun! Topunuz da kolaylık için uydurulmuş simgelerden başka bir şey değilsiniz!"

Kulakları tırmalayan çığlıklar arasında o kocakalabalık bir anda eriyip yok oluverdi.

Profesör uyanıken kendi kendine: "Platon'a bu kadarı yeter şimdilik," diye söyleniyordu.

---

(1) Tek sayı anlamına gelen "odd" sözcüğü İngilizcede garip, tuhaf anlamına da gelir. (Çev.)

¿
KURAM

Russell'ın alaycı bakışının iyiden iyiye sindiği
bu öyküler toplamı (felsefe, mantık ve matematik sorunlarına
uç vermek bir yana) özyaşamöyküsel kimi özellikler de taşıyor.
Sözgelimi Retro me Satanas adlı öyküde sözü geçen
"şimdi yalnız adı kalan bir Orta Avrupa Üniversitesi"nin
Graz Üniversitesi olduğuna ve öykünün belkemiğini Russell'ın
Profesör Meinong'la tartışmasının oluşturduğuna kuşku yok.

Mantık atomcusu'nun kısa soluklu çarpıcı dört öyküsü;
Saygın Kişilerin Karabasanları.

TOPLUMSAL DÖNÜŞÜM YAYINLARI

ISBN 975-7244-02-3

9 789757 244028